

Geef kinderen de ruimte waarbinnen ze kunnen

Over pedagogische adviezen voor ClubExtra kinderen

ClubExtra is er voor leerlingen die leerproblematiek of leerachterstand hebben of oplopen in het bewegingsonderwijs. Redenen voor deze achterstand kunnen divers zijn. De ingeschatte mogelijkheden van kinderen met ADHD of ASS zijn anders dan van kinderen met 'slechts' bewegingsachterstand. De bedoeling is om elk kind in een groep te plaatsen waarin hem of haar voldoende veiligheid en vertrouwen kan worden geboden. Maar dat ontstaat niet zomaar.... Door: Corina van Doodewaard

Binnen ClubExtra wordt gewerkt in groepen van maximaal 10 kinderen, als er één lesgever is. Deze groepen worden voornamelijk samengesteld op basis van leeftijd en de ingeschatte mogelijkheden van het kind om in een groep te participeren. Bij de meeste kinderen heb je daarvan geen idee en zal dat ontdekt worden wanneer het kind al in de groep is geplaatst.

Rubrieken

Al eerder is binnen ClubExtra gebruik gemaakt van een model dat vier aanleidingen schetst om bij ClubExtra te worden aangemeld (van den Berg, van Doodewaard & Weijkamp, 1995). De volgende rubrieken worden genoemd:

- 1 leerproblematiek of leerachterstand zonder dat er gesproken kan worden van bijkomende gedragsproblematiek
- 2 leerproblematiek of leerachterstand waarbij na enige tijd ook gedragsproblemen van kinderen naar voren komen
- 3 gedragsproblemen van kinderen waarbij na enige tijd ook leerproblemen of leerachterstand is opgetreden
- 4 gedragsproblemen van kinderen die min of meer losstaan van leerproblematiek of leerachterstand.

Redenerend vanuit deze vier rubrieken moeten we vaststellen dat de vierde rubriek eigenlijk aan ClubExtra voorbij gaat. Als er geen sprake is van bewegingsachterstand, kunnen kinderen geen lid worden. Het aanbod is daarvoor veel minder geschikt. De meeste kinderen vallen daarom in te delen in een van de eerste drie categorieën.

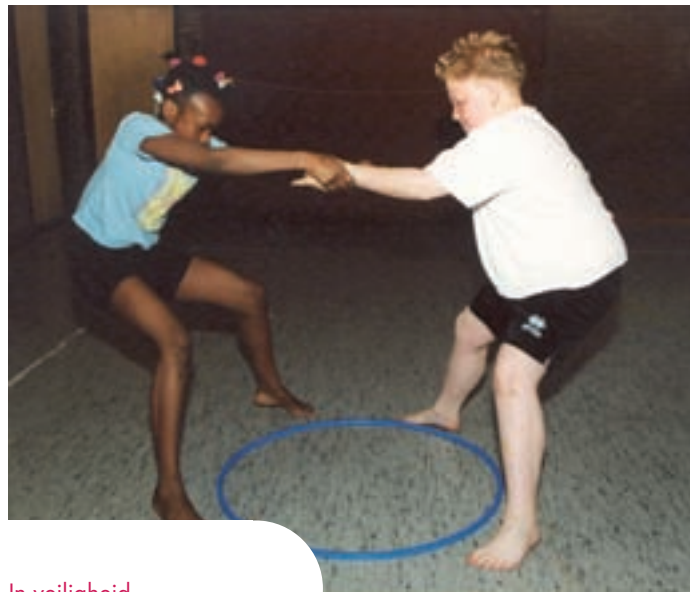

FOTO: HANS DIJKHOF

In veiligheid

Leerproblematiek centraal

Als we voor de bewegingsachterstand voornamelijk de leerproblematiek of de leerachterstand centraal stellen (rubriek 1) is het belangrijk om deze leerproblematiek te kunnen duiden. Binnen ClubExtra zal in de eerste periode van drie maanden worden vastgesteld in welke activiteitsgebieden de achterstand groter of kleiner is. De lesgever zal systematische observaties moeten uitvoeren die het bewegingsgedrag van het kind zichtbaar maakt. Als de aanleiding van observeren gezocht wordt in de leerproblematiek, zal in eerste instantie goed moeten worden gekeken in welke activiteiten het kind op welke wijze meedoet. Het systematisch observeren vraagt om een opdeling van fasen in de activiteit om beter te kunnen kijken. Met behulp van de geleidingstheorie kan eerst inzichtelijk worden gemaakt welke deelstructuren er aan de bewegingsactiviteit kunnen worden onderscheiden: we noemen dit geleidingen van de activiteit. Deze geleidingen zijn voor iedereen geldend, objectief waarneembaar en ze maken als serie duidelijk hoe de activiteit in zijn geheel verloopt (van den Berg, et al, 1995). Voor het benoemen van bewegingsgedrag, is het nodig om eerst vast te leggen 'wat' er binnen de activiteit toe doet. Daarna wordt van belang om te beschrijven 'hoe' de deelstructuur of geleiding door dit kind wordt uitgevoerd.

Gedragsproblemen en leerproblematiek

In rubriek 2 en 3 komt ook naar voren dat leerproblematiek te maken kan hebben met gedragsproblemen. Ze kunnen ontstaan uit de leerproblematiek zoals we zien bij kinderen die de rol van clown op zich hebben genomen om het alsmat mislukkende te maskeren. Maar gedragsproblemen kunnen ook leerproblematiek

veroorzaken. Wanneer het voor kinderen moeilijk is om winnen en verliezen te relativiseren, zullen er vaak conflicten ontstaan in 'tegen-elkaar' spelletjes. De leerkansen van de activiteiten nemen dan behoorlijk af. Sommige kinderen leren daardoor maar minimaal om zich in dit soort (spel)activiteiten te ontwikkelen. Het is van belang om vast te stellen of deze gedragsproblemen zich alleen voordoen bij ClubExtra, of dat het gedrag zich ook in andere contexten voordoet: gebeurt het alleen bij ClubExtra, of ook op school en thuis? En zijn de problemen daar van gelijke aard, of verschilt dat per context? Is het bijvoorbeeld vooral bij tikspelletjes problematisch in alle contexten? Gaat het eigenlijk vooral bij Club-Extra goed in de judoactiviteiten? Het zijn interessante vragen die vanuit de context kunnen worden ingevuld. Daarbij zijn goede evaluaties onontbeerlijk. Gedragsproblemen die zich in meerdere contexten uiten, kunnen ook nog te maken hebben met een stoornis van het kind.

Gedragsprobleem of stoornis?

Het verschil tussen gedragsproblemen en een -stoornis is de hardnekkigheid waarmee het gedrag zich in meerdere contexten en onder verschillende omstandigheden uit.

Als bij kinderen is vastgesteld dat zij bijvoorbeeld ADHD of een Autisme Spectrum Stoornis (ASS) hebben, dan betekent dat in elk

geval dat het zich ook in de context van ClubExtra zal voordoen. Het is een kindfactor die nauwelijks te beïnvloeden is; in elk geval niet binnen ClubExtra. Bij 'reguliere' gedragproblemen is er nog sprake van een zekere 'reactiviteit'. Het is situatieafhankelijk en in die zin beïnvloedbaar door de situaties te herkennen en op te zoeken of te vermijden (Van Lieshout, 2002). Maar het probleemgedrag staat niet op zichzelf: is dikwijls ook een reactie op iets dat lastig was voor dit kind. Het is belangrijk om ook respect op te brengen voor de grenzen die de aanleg van het kind hem oplegt. Het is belangrijk om het 'moeilijk verstaanbare gedrag' te ontwarren: wat wil hij met dit probleemgedrag zeggen? Er is veel geschreven over ontwikkelingsstoornissen. In dit kader is het boek 'Pedagogische adviezen voor speciale kinderen' van Trix van Lieshout (2002) een echte aanrader. Door de ontwikkelingsgerichte benadering en de duidelijke manier waarop dit praktische handboek is uitgewerkt, is het een aanvulling voor lesgevers die binnen Club-Extra veel speciale kinderen tegenkomen.

Het beïnvloeden van bewegingsgedrag

Hierbij gaat het om kind-, context-, en taak factoren. Voor het beïnvloeden van bewegingsgedrag hebben we kapstokken nodig die ons mogelijkheden bieden om een vervolg te kiezen. Dat geldt zowel voor kinderen met 'zuivere' leerproblemen, als voor kinde-

Een voorbeeld

Robin is tien en heeft zijn skates meegenomen. De hele straat kan al goed rijden op de skates en dat wil hij ook. Trots laat hij ze zien, zet de tas in de hoek en gaat wat anders doen.... Na een poosje verbouw ik de skateboardbaan en staat er een skatebaan voor hem klaar. Robin is geïnteresseerd (en Kim ook!) en wil het wel proberen. Als hij zijn skates aanheeft, help ik hem met recht op staan en dan gaat hij wiebelig naar de andere kant van de zaal. Kim verzint allerlei boeiende trucs (over uitbouwbaarheid gesproken!) maar Robin rijdt liever gewoon rondjes....

Het skaten zou als volgt te verdelen zijn in deelstructuren(geledingen):

- opstaan van de zitplaats en gaan staan op de skates
- het op gang komen binnen het skaten
- het op gang zijn binnen het skaten
- het verminderen van tempo om te kunnen stoppen
- het stoppen met skaten.

Ik heb Robin een poosje geobserveerd en stel vast dat de problemen voor Robin vooral in de eerste twee geledingen naar voren komen. Zelfstandig het skaten starten is het probleem. Als hij eenmaal op gang is, gaat hij het liefst almaar door. Als hij aangeeft dat hij wil gaan stoppen, maakt hij gewoon een poosje geen vaart meer zodat de wielen bijna niet meer rollen. Hij kan vervolgens rustig gaan zitten. Door goed te observeren, weet ik nu hoe Robin de deelstructuren binnen de activiteit uitvoert.

Voor het begeleiden heb ik nu meerdere aanknopingspunten.

- 1 Ik zou een activiteit kunnen ontwerpen waarin het starten met skaten gewoon zo onbelangrijk mogelijk blijft: bijvoorbeeld boven op een klein hellinkje starten zo dat je vanzelf naar beneden rijdt...en vervolgens lekker 'vrij zijn' in het skaten
- 2 Ik zou er ook voor kunnen kiezen om het opstaan en op gang komen te vereenvoudigen, maar wel te leren is: bijvoorbeeld door een hogere stoel en een armsteuntje te gebruiken. Of door bijvoorbeeld een stukje zeil neer te leggen waardoor de gymvloer niet zo glad en hard is. Of door de starten tussen de brug met gelijke leggers...
- 3 Maar ik zou ook kunnen proberen om het accent op de laatste twee geledingen te leggen: goed leren stoppen. Als de fascinatie daarvoor te openen is bij Robin, zal hij na het stoppen toch steeds opnieuw moeten beginnen (impliciet leren...) en zo veel pogingen ondernemen om het te leren. Dit werkt vooral als de inschatting is dat er vooral nog oefentijd nodig is om het te leren. En goed leren stoppen kan je problematiseren door een stopvak te maken, een finish te creëren aan het einde van een route, een precisie miktaak aan het eind van de route....

Zo wordt in dit voorbeeld enigszins duidelijk hoe het nauwkeurig observeren van het wat en het hoe, de lesgever kan ondersteunen in het bieden van leerhulp voor ieder kind

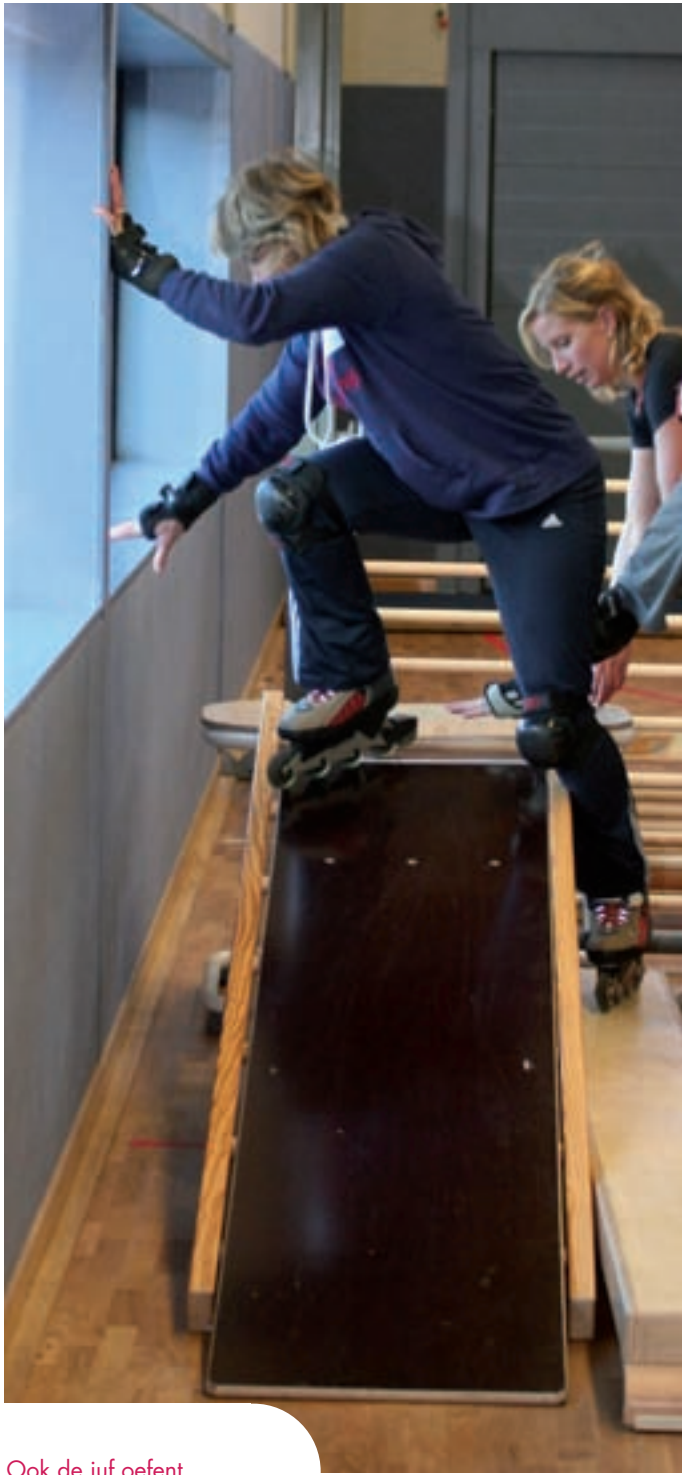

FOTO: HANS DIJKHOF

Ook de juf oefent

ren met leer- én gedragsproblemen. Er is gekozen voor het uitsplitsen van de beïnvloeding op kindfactoren, contextfactoren en taakfactoren.

Kindfactoren

Je zou kunnen stellen dat het hebben van een stoornis een kindfactor is. Een factor die lastig te beïnvloeden is. Maar er zijn ook andere kindfactoren dan die met problemen gepaard gaan. De wijze waarop kinderen leertaken aangaan en leren, de manier waarop ze samenwerken met anderen, de wijze waarop ze omgaan met lukken en mislukken. Ook dat zijn kindfactoren die meespelen in bewegingssituaties. En die kindfactoren zijn veel makkelijker mee te nemen in het ontwerpen van maatwerk. Indirect spelen in de kind-

factoren ook de andere contexten mee waarin het kind zich bevindt: het gezin, de school, de wijk. De wijze waarop een kind een bewegingsactiviteit aangaat, kan ook veel te maken hebben met hoe hij dit van zijn ouders heeft meegekregen. De manier waarop een kind de gymzaal binnenkomt, kan ook te maken hebben met hoe de gymlessen op school vaak verlopen.

Tot slot is als kindfactor de bewegingsgeschiedenis nog een belangrijk item. De eerdere ervaringen binnen of buiten ClubExtra spelen altijd mee in de manier waarop het kind een nieuwe situatie ervaart. In kaart brengen wat de ervaringen van kinderen zijn binnen het bewegen kan helpen in het beter verstaan van het bewegingsgedrag.

Taakfactoren

Steeds meer komt uit onderzoek naar voren dat er naast kindfactoren en omgevingsfactoren, ook gekeken moet worden naar taakfactoren. Uit onderzoek naar kinderen met DCD blijkt bijvoorbeeld dat het herhalen van exact dezelfde 'taak' de meeste leerwinst oplevert voor het kind. Als een kind met DCD graag wil leren fietsen, lukt dat het best door dit al fietsend te leren. Het liefst ook toegepast in de context waarin het moet worden toegepast: fietsen op het fietspad dus...

'Geef kinderen de ruimte waarbinnen ze kunnen'

Voor kinderen met concentratieproblemen helpt het om de taak te verkleinen in deeltaken met duidelijke einddoelen: open taken vragen om veel zelfsturing en dat is juist iets wat deze kinderen lastig vinden. En voor kinderen met autismespectrumstoornissen is overzicht binnen de taak erg belangrijk. Taakspecificiteit blijkt van grote invloed voor de inrichting van ClubExtra. Het is van belang om vast te stellen dat vakkennis hierin erg belangrijk is. En met vakkennis bedoelen we dan vooral de nauwkeurigheid van het kiezen van activiteiten zodat er maatwerk voor kinderen kan ontstaan. In een handelingsplan voor een kind is het kiezen van een goed vervolg van grote waarde.

Contextfactoren

Bij een meer contextgerichte benadering ligt het speerpunt meer bij de inrichting van de ClubExtra context in het geheel: hoe de groep is samengesteld, op welk moment van de dag het kind les heeft, wat er voor en na de les gebeurt. Als lesgever heb je lang niet op alle factoren invloed, maar het helpt wel om er oog voor te hebben en ruimte voor te maken. Als je weet dat een kind vaak maar net op tijd in de les kan zijn omdat er altijd file is op weg naar ClubExtra, maak dan gebruik van een rommelig begin, waarin de kinderen zelf aan de slag zijn binnen de activiteiten en het niet opvalt als dit kind wat later is. Zo ontstaat er ruimte om makkelijker in te voegen voor het kind.

Als je weet dat er deze week avondvierdaagse wordt gelopen, kun je verwachten dat de kinderen opgetogen en snel moe zullen zijn, kies dan voor een vrijere organisatie zodat er ruimte ontstaat om af en toe even 'niks' te kunnen doen. Als je weet dat een kind het op school zwaar heeft omdat hij getest wordt wegens een vermoeden

FOTO: ANITA RIEMERSMA

van ADHD, geef het kind dan binnen ClubExtra de ruimte om zichzelf te zijn zonder dat er iemand steeds op hem let. Zo kun je ruimte bieden als kinderen dat nodig hebben. Maar het geldt ook andersom. Als je weet dat een kind graag samen met andere kinderen speelt, maar het moeilijk vindt om dat tot stand te brengen, beperk dan de keuzeruimte en bepaal zelf wie de tweetallen voor die les zijn. Als je weet dat het voor een kind moeilijk is om tot herhaling te komen, beperk je dan in het aantal activiteiten in een les zodat herhaling een makkelijkere optie wordt.

Met onze kennis over de drieslag kind-context-taak kunnen we in de pedagogische begeleiding van de kinderen vakmanschap tonen. Door goed te analyseren welk maatwerk door de kinderen van de lesgever wordt gevraagd, kan gekozen worden voor een meer taakgerichte benadering, een contextbenadering of een kindgerichte benadering.

Met de variatie die ons door de drieslag wordt geboden, kunnen we kansen creëren waardoor kinderen zich kunnen ontwikkelen. We maken ruimte om kinderen hun eigen mogelijkheden te laten ontdekken. In het praktijkkatern van dit nummer staan voorbeelden beschreven hoe kinderen ruimte gegeven wordt. Hoe groot die ruimte moet zijn, is per kind verschillend. Maar het moet een

ruimte zijn waarin het kind tot zijn recht komt. Of, om met een kernzin te besluiten: Geef kinderen de ruimte waarbinnen ze kunnen.

Literatuur

Berg, van den, G., Doodewaard, van, C. & Weijkamp, J.(1995). 'Zorgverbredingspraktijk: leren en gedrag'. In: H. Stegeman. *Zorgverbreding in de lichamelijke opvoeding*. Baarn: Bekadidakt.

Lieshout, van, T. (2002) Pedagogische adviezen voor speciale kinderen. Een praktisch handboek voor professionele opvoeders, begeleiders en leerkrachten. Houten, Diegem: Bohn Stafleu Van Loghum.

Corina van Doodewaard is werkzaam als opleider bij Calo-Windesheim, Zwolle.

Ze heeft dit artikel geschreven in opdracht van Gehandicaptensport Nederland ten behoeve van de ClubExtra opleiding.

Correspondentie:

corina@doodewaard.nl